

Отримано: 15 лютого 2022 р.

Прорецензовано: 22 лютого 2022 р.

Прийнято до друку: 24 лютого 2022 р.

e-mail: antonia43@ukr.net

abc_star@ukr.net

DOI: 10.25264/2519-2558-2022-13(81)-316-320

Плечко А. А., Денисевич О. В. Вірування про середньополіську вишивку. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острогор : Вид-во НАУОА, 2022. Вип. 13(81). С. 316–320.

УДК: 811.161.2:81

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4739-0750>

Web of Science Researcher ID: B-4150-2018

Плечко Антоніна Андріївна,
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри іноземних мов,
Поліський національний університет, Житомир

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5419-5953>

Web of Science Researcher ID: C-6910-2016

Денисевич Олена Вікторівна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теоретичної та прикладної лінгвістики,
Державний університет «Житомирська політехніка»

ВІРУВАННЯ ПРО СЕРЕДНЬОПОЛІСЬКУ ВИШИВКУ

У статті йдеться про специфіку сучасного стану побутування середньополіських вірувань про вишивку. На прикладі діалектних текстів, зібраних методом польового дослідження, авторки розглядають символіку орнаментів середньополіської вишивки: рослинні, тваринні та геометричні символи; способи та об'єкти вишивання. Для досягнення мети – проаналізувати та узагальнити матеріали сучасних досліджень про вишивку; здійснити семантичний аналіз уявлень про народну вишивку у традиційній культурі Середнього Полісся, було поставлено такі завдання: здійснити системний опис номінації культурних текстів, пов'язаних із народною вишивкою, записаних в середньополіському діалекті; класифікувати матеріал досліджуваної тематичної групи, виокремити основні лексико-семантичні групи; визначити основні мотиви, що формують культурні тексти середньополіських вірувань про вишивку.

Визначено характерні мотиви середньополіської вишивки: мотив поклоніння чотирьом стихіям, мотив поклоніння рослинам, мотив поклоніння тваринам, зокрема птахам. Складено матеріал досліджуваної тематичної групи лексики «середньополіська вишивка», виокремлено основні лексико-семантичні групи: ЛСГ назви осіб, що займаються вишиванням; ЛСГ назви атрибутивних ознак вишивки; ЛСГ назви символіки орнаментів вишивки; ЛСГ назви способів вишивання; ЛСГ назви об'єктів вишивання; ЛСГ назви обрядових дій, пов'язаних з вишиванням тощо. Найбільш розгалуженими є три ЛСГ: в межах ЛСГ назви атрибутивних ознак вишивки виокремлено дрібніші підгрупи номінів: лексико-семантична мікрогрупа (ЛСМГ) назви кольорів ниток для вишивки, ЛСМГ назви якісної характеристики вишиванок; в ЛСГ назви символіки орнаментів вишивки також є підгрупи: ЛСМГ назви рослинної символіки вишивки, ЛСМГ назви тваринної символіки вишивки, ЛСМГ назви геометричної символіки вишивки тощо. ЛСГ назви обрядових дій, пов'язаних з вишиванням має систему підгруп: ЛСМГ назви процесу вишивання, ЛСМГ назви заборон, пов'язаних з вишиванням.

Ключові слова: вишивка, Середнє Полісся, мотиви, символіка орнаментів вишивки, тематична група лексики, лексико-семантична група, лексико-семантична підгрупа.

Antonina Plechko,
PhD in Philology,
Senior lector of the Department of Foreign Languages,
Polissya National University, Zhytomyr

Olena Denysevych,
PhD in Philology,
Assistant professor of Theoretical and Applied Linguistic Department,
State University «Zhytomyr Polytechnic»

BELIEFS ABOUT MIDDLE POLISSYA EMBROIDERY

The article deals with the specifics of the current state of existence of Central Polish beliefs about embroidery. Using the example of dialect texts collected by Field Research, the authors consider the symbolism of ornaments of Central Polish embroidery: plant, animal and geometric symbols; methods and objects of embroidery. To achieve this goal, analyze and summarize the materials of modern research on embroidery; to carry out a semantic analysis of ideas about folk embroidery in the traditional culture of Middle Polissya, the following tasks were set: to carry out a systematic description of the nomination of cultural texts related to folk embroidery, recorded in the middle Polissya dialect; to single out the material of the thematic group under study, to identify the main lexical and semantic groups; to determine the main motives that form the cultural texts of Middle Polissya beliefs about embroidery.

The characteristic motifs of Central Polissya embroidery are determined: the motif of worship of the four elements, the motif of worship of plants, the motif of worship of animals, in particular birds. The material of the studied thematic group of vocabulary of Middle Polissya vyshyvka is classified, the main lexical and semantic groups (LSG) are identified: LSG names of persons engaged in embroidery; LSG names of attribute features of embroidery; LSG names of symbols of embroidery ornaments; LSG names of embroidery methods; LSG names of embroidery objects; LSG names of ritual actions related to embroidery and the like. The most extensive are three LSGs: within the LSG names of attribute features of embroidery, smaller subgroups of nomenclatures are distinguished: lexical-semantic MicroGroup (LSMG) names of colors of threads for embroidery, LSMG names of qualitative characteristics of embroidery; in LSG names of symbols of embroidery ornaments, there are also subgroups: LSMG names of plant symbols of embroidery, LSMG names of animal symbols of

embroidery, LSMG names of geometric symbols of embroidery, etc. LSG names of ritual actions related to embroidery has a system of subgroups: LSG names of the embroidery process, LSG names of prohibitions related to embroidery.

Keywords: embroidery, Middle Polissya motifs, symbolism of embroidery ornaments, thematic vocabulary group, lexical-semantic group, lexical-semantic subgroup.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві вже нікого не здивує появою на роботі, навчанні, громадських місцях у вишиванці. Готуючись до різноманітних урочистостей (весілля, хрестини, дні народження), українці, не задумуючись, віддають перевагу таким подарункам: вишитий одяг, рушник, скатертину, серветки та інші різновиди домашнього текстилю. Вишивка та орнамент здавна привертала до себе увагу жінок, дівчат на виданні, професійних майстринь, дизайнерів, етнографів, істориків, письменників та продовжують й сьогодні цікавити громадян України. Часто вишиті рушники та одяг передавались в родини із покоління в покоління як сімейна реліквія, як національна святиня, що символізує зв'язок багатьох поколінь. І хоча вишивці та вишиванкам присвячено низку публіцистичних, художніх, історико-етнографічних, лінгвістичних розвідок, розгляд середньополіської вишивки у семантичному аспекті достатньою мірою не здійснювався. Саме цим обумовлений вибір нашої проблематики.

Мета і завдання статті. Мета розвідки – проаналізувати та узагальнити матеріали сучасних досліджень про вишивку; здійснити семантичний аналіз уявлень про народну вишивку у традиційній культурі Середнього Полісся. Для досягнення цієї мети необхідно розв'язати такі завдання: здійснити системний опис номінації культурних текстів, пов'язаних із народною вишивкою, записаних в середньополіському діалекті; класифікувати матеріал досліджуваної тематичної групи, виділити основні лексико-семантичні групи; визначити основні мотиви, що формують культурні тексти середньополіських вірувань про вишивку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вишивка ставала об'єктом досліджень багатьох етнографів та лінгвістів: С. Андрусів, Ю. Багаліка, М. Богачевська-Хомяк досліджували вишивку як символічну систему знаків в традиційній етнокulturі (Андрусів, 2004); Л. Булгакова – етнокulturну характеристику народної вишивки Поділля к. XIX – I пол. XX ст. тощо (Булгакова, 2000); Х. Вовк, О. Воропай – як оздоблення чоловічого та жіночого одягу (Вовк, 1995; Воропай, 1993: 510–541), Ю. Дерев'яно, С. Пазиніч, О. Пономарьов – значення рушника в житті українців та ціннісний код на них – вишивку (Дерев'яно, 2012); С. Іванова – народні символи у вишивці (Іванова, 2019); О. Ковалевський проаналізував історію української народної вишивки, її символіку та техніку вишивання в різних регіонах України (Ковалевський, 2004); Н. Кардаш – семантику української вишивки у декорванні сучасного одягу (Кардаш, 2014); Ю. Мельничук – семантику українських вишитих рушників (Мельничук, 2004); Д. Сабол – етнокulturне значення української народної вишивки та її психологічний феномен (Сабол, 2013); Е. Щербина – терміносистему української народної вишивки (Щербина, 2010); А. Шевчук – особливості вишивки Житомирщини кінця XX ст. (Шевчук, 1991); М. Шкода – українську вишиванку як абстрактно-знакову систему символів (Шкода, 2007).

Методи дослідження. Основним методом дослідження було обрано *описовий*, за допомогою якого репрезентовано зібраний методом *польового дослідження* матеріал діалектних текстів.

Джерельним підґрунтям дослідження слугували власні польові записи, зроблені автором А. Плечко у 55 середньополіських говірках Житомирщини, півночі Рівненщини та Київщини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вишивка – класичний вид українського народного мистецтва, який виступає в різноманітних варіантах: прикраса тканин одягу, інтер'єрного та обрядового призначення (Щербина, 2010: 79). Досліджуючи психологічний феномен української народної вишивки, Д. Сабол та Л. Булгакова окреслюють семантику цього поняття як закодовану у знаково-символічних графемах міфопоетичну картину світу наших предків, відтворену впродовж віків щораз іншими матеріалами і техніками (Сабол, 2013: 178). Дослідник української вишивки Ю. Мельничук вважає, що поняття «вишиванка» було відсутнє у мовленні українців до XX століття та набуло поширення лише в середині XX століття. Етнічна вишивка – це не просто прикраса, а закодована мова (Пустіва, 2021: 1). З етнокulturного погляду В. Жайворонка вишивка – народне ремесло нашивання на тканину або шкіру візерунків нитками, бісером тощо; узорами обрамляли сорочки, фартухи, скатертину, верхній одяг, рушники, простирадла, серветки тощо; використовували різнокольорові нитки, забарвлені природними барвниками; також вишитий таким чином предмет (Жайворонко, 2007: 88). Словник української мови подає таку семантику семи вишивки – 1. 'вишитий на чому-небудь візерунок'; 2. 'те саме, що вишивання – дія за значенням вишивати; вишитий предмет або той, що вишивається' (Бусел, 2009: 161).

Українці, як і багато інших народів світу, у вишивках донесли до сьогодення свою давню культуру. І в кожному регіоні України вишивка має свої особливості. В традиційних орнаментах України існує багатоколірна, двоколірна та одноколірна вишивка. Результати нашого опитування респондентів свідчать про поширену традицію двоколірної середньополіської вишивки: *чорним і червоним* в усіх населених пунктах Середнього Полісся. Більшість говірок вживають лексему *червоний* (40 н.п. – 73 %), частина респондентів вживають лексему *красний* (н.п. 5, 11, 15, 16, 18, 19, 22, 25, 29, 46, 47, 48, 52, 53, 54 – 27 %). Деякі інформанти більш детально пояснювали вибір кольору: *сорочка вишита чорними нитками – це постова, у н'їст не м'она червоних кол'ор'їу вишиват'* (н.п. 27). Поодинокі фіксували різнобарвність ниток, які використовують для вишивання, особливо у теперішній час: *їе вишите б'їлим* (н.п. 27); *голубе, н'от'їм р'озовен'ке* (н.п. 28); *їс'ак'їми, але чорним і червоним бол'їшинство* (н.п. 34); *їе з'їре їс'ак'їїе цв'ет'ї* (н.п. 36); *не було їче р'їзних, кол'ор'ів'ї п'їзно з'їавїїлиїс'* (н.п. 41). Окрім того поліщукі наголошували, що *їитки буїї катуїїков'ї* (н.п. 2); *їитк'ї з'ї л'ону* (н.п. 26). Представлені в текстах прикметники становлять лексико-семантичну групу **назви атрибутивних ознак вишивки**. Цікаве тлумачення семантики кольорів, які використовують при декорванні одягу, пропонує дослідниця Н. Кардаш: чорний колір, як антипод білого, вбирає в себе енергію, інформацію; це колір землі, багатства, урочистості. А червоний колір є сильним, випромінює енергію, його захисна функція неперевершена (Кардаш, 2014: 61). Дослідник Ю. Мельничук зауважує, що основні кольори української вишивки: червоний, чорний, синій та жовтий можна співставити з чотирма стихіями: червоний – вогонь, жовтий – земля, синій – повітря, вода, чорний – яйце, еліпс – символ життя (див. Пустіва, 2021: 3). В кольористиці середньополіської вишивки простежуємо **мотив поклоніння чотирьом стихіям**.

Важливою ознакою вишивки є символи, де кожна окрема лінія, фігура, число чи квітка мали своє значення (Кардаш, 2014: 59). Розшифрування текстів нашого дослідження дозволяє виокремити у віруваннях про середньополіську вишивку рослинні символи, тваринні символи, геометричні символи тощо.

Рослинні символи представлені окремими назвами: *кв'ітка*'і (н.п. 8, 9, 10, 11, 12, 30, 41, 44, 45, 48); *кв'ітка*'і (н.п. 14, 34, 35, 52); *кв'іти* (н.п. 50); *кв'іточка*'і (н.п. 2, 4, 28); *кв'іточка*'і (н.п. 21); *кв'ітка* (н.п. 19, 40, 43, 53); *цв'єтамі* (н.п. 15); *рослини* (н.п. 3); *дерево чи вазон* (н.п. 27); *колоск'і* (н.п. 39); *віноград і листк'і* (н.п. 44); й словосполученнями: *чорним* [кольором] *кор'ін'а, стебло, червона кв'ітка* (н.п. 3); *ліс'т'а дуба, берези* (н.п. 9); *мак бол'ш вишивал'і* (н.п. 26); *бук'єти кв'іток* (н.п. 31). В основі використання рослинного орнаменту в середньополіській вишивці простежуємо **мотив поклоніння рослинам**. Дослідник Ю. Мельничук припускав, що зображення рослин у вишивці символізує едемську флору, пам'ять душ про рай (див. Пустіва, 2021: 2).

Тваринні символи репрезентують лексеми: *пташк'і* (н.п. 4, 25, 30, 44); *пташечк'і* (н.п. 28); *п'єн'ік'і* (н.п. 5); *п'їуник'і* (н.п. 25); *күрочк'і* (н.п. 5); *го'лубі* (н.п. 34); *көн'і* (н.п. 5); *гороб'їк'і вс'їк'і* (н.п. 41); словосполучення: *пташк'і на рушніках* (н.п. 9). Фіксували й цілі тексти про це: *тварин'мало на вишивках: к'їт – то домашн'їй очїг, і к'їн', їггб'г'олову – т'аглова' сіла, пташк'і – сн'їгур'ї, їак л'уб'ів – п'ара, л'єбед'ї* (н.п. 3). Використання тваринних символів у вишивці дає підстави виокремити **мотив поклоніння тваринам, зокрема птахам**. Досліджуючи зооморфну орнаментику, С. Іванова зауважує, що надзвичайний інтерес до птахів існує з погляду етнокультурних традицій українців, зокрема вважалося, що птах символізує людську душу і птахи допомагають людям у битвах, хліборобській праці, мисливстві, родинному житті тощо (Іванова, 2019: 3).

Геометричні символи репрезентовано поодинокими назвами: *орн'ам'енти* (н.п. 11, 14, 25, 27); *в'їзеру'нк'і* (н.п. 36); *криву'л'к'і* (н.п. 9, 28, 38); *криву'л'ї, хв'їгурк'і* (н.п. 22); *хатк'і* (н.п. 21); *полосочк'і* (н.п. 24, 47); *дор'ожк'і* (н.п. 24); *күб'їк'і* (н.п. 24); *смүжк'а, круж'єчок, криву'л'ка* (н.п. 38); *хвїл'к'і* (н.п. 39); словосполученнями: *геометричн'ї орн'ам'ент* (н.п. 3, 41); реченнями: *полоска чорна і красна. Колїс'т'ок'і полоск'і, уз'ор* (н.п. 29); *уз'ори в основн'ому геометричн'і* (н.п. 37); *хвил'аста л'їн'їїа покол'їн'* (н.п. 43). Символіка геометричного орнаменту сягає язичницьких вірувань наших предків часів палеоліту, коли все в природі підкорювалось чотирьом стихіям: воді, вогню, землі, повітрю тощо (Кардаш, 2014: 60). Тому використання геометричного орнаменту вишивки презентує **мотив поклоніння чотирьом стихіям**.

Також в оповідях поліщуків є описи про незвичайні узорі сучасності: *Б'їчила уз'ор – могїлу і хрест* (н.п. 13); *це бол'гарс'к'її орн'ам'ент – б'їлоїу нїтк'їу хрестиком* (н.п. 13). Окрім того фіксувалась загальна відповідь без пояснень: *уз'ори вишивал'і* (н.п. 1, 10, 15, 19, 39); *уз'ори українск'їїе* (н.п. 2); *прїроду живу* (н.п. 35); *хрестїки вишивали, шо кому н'равїлос'* (н.п. 36); *птах'їв, тварїн вишивали* (н.п. 40); *карт'їни вишивали* (н.п. 44); *уз'ори і ікони зд'їна, кїлїмї* (н.п. 46). Досліджуючи вишивку Житомирщини у 90-х роках ХХ ст. А. Шевчук зазначала, що майже для всіх регіонів Полісся характерні червоно-чорні геометричні та рослинні орнаменти (Шевчук, 1991: 24).

Поодинокі інформанти пояснювали семантику символів, які вишивали: *булі р'їзн'ї вишивки: чолов'їчк'і д'єржаца за рүкї – то обер'єги, а вишивте д'єрево чи вазон – це д'єрево жит'їа* (н.п. 27). Ю. Мельничук виокремлював в українській вишивці окремим розділом антропоморфну символіку – зображення людей (див. Пустіва, 2021: 2). Дослідниця С. Іванова детально описала символіку Древа Життя: «Дерево життя – це зв'язок світу земного з небесним, філософське осмислення категорії вічності – минулого, сучасного і майбутнього. Дерево утримує на своїх вітах увесь світ, тому воно вважається символом перемоги життя над смертю, наші предки поклонялись йому» (Іванова, 2019: 3). Науковиця А. Шевчук відзначала два варіанти вишивання Древа життя поліщуками в к. ХХ ст.: 1) вишивання Древа життя, коли воно починає рости із землі й поступово вгору розгалужується; 2) коли Дерево життя проростає із зернини (символіка жіночого начала, плодючості) (Шевчук, 1991: 25–26). Лексеми на позначення рослинної, тваринної та геометричної символіки середньополіської вишивки становлять лексико-семантичну групу **назви символіки орнаментів вишивки**.

Заборони щодо вишивання конкретних образів стосувалися Бога та Матері Божої: *не вишивал'ї Б'їжу М'їт'їр* (н.п. 1, 2, 50); *не вишивал'ї Б'їж'ї образї* (н.п. 3, 9, 12); *н'їхт'їо не шїї ікони* (н.п. 23); *не вишивали бож'єствен:ого* (н.п. 7); *Б'їжого* (н.п. 13, 14, 18, 19, 20, 22, 24, 32, 33, 43, 44; 49, 52, 53, 54); *Б'їга* (н.п. 17, 21, 28); також небесних свїтил: *н'ї з'ор'ї, н'ї м'єс'їац, н'ї с'їнце* (н.п. 2, 3, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 46, 48, 49, 50, 52, 52, 53, 54). При цьому респонденти мотивували заборону вишивати Божий образ: *це св'їтот'їцтво* (н.п. 3); *а ран'їше Б'їже вишиват'ї заборон'їли. Н'є м'їжна їїї порт'їт'ї л'їц'їа* (н.п. 4); *т'єп'єр вишив'їїут'ї ікону Б'їж'її М'їтер'ї, Спас'їт'їел'їа, а р'їн'їше так'їого не бул'їо, не м'їна бул'їо* (н.п. 6); *кол'їс'н'є вишивал'ї, каз'їл'ї, шо н'є тр'єба Б'їжу М'їт'їер вишиват'ї, кол'їт'ї г'їл'їкам'ї їей'їе об'їраз. Х'її б'їде намал'їване, а т'єп'їер ус'є вишив'їїут'ї на П'їску* (н.п. 10); *Б'їже не нашивали, бо портр'їтоїу не бул'їо див'їца [зразка вишиванкї]* (н.п. 16); *ран'їїи не вишивали, а з'їре вишив'їїут'ї Б'їже: вишивали старовїн:їми л'їтерами С і Б, їггб'г'в'їшали на образї і молїлас': «С'їватїїї Б'їже, С'їватїїї безсм'їртнїїї, помїлуї нас. С'їват'їому Д'їху і нїн'її, і пр'їсно, і нав'їкї в'їк'їв. Ам'їн'ї»*. *То це колїшн'їми л'їтерами – С'їватїїї Б'їже* (н.п. 27); *з'їраз вишив'їїут'ї Б'їжу М'їт'їр, так не тр'єба не за шо, бо же вон'ї б'їде вал'їца їак тр'їпка, х'їб'їа їей'їе заст'їєклїт'ї*. *Не м'їна, шо б на рушнїк'ї вишивали* (н.п. 28); *не вишивали Б'їже, бо то зр'їх* (н.п. 30); *не шїли, їак нашив'їїєш Б'їга, г'їл'їк'їу п'їреш* (н.п. 38); *не вишивали Б'їга, бо не дозвол'їли, бо ти не г'їднїїї, да і хто змал'їїє їггб'г'ї, тод'її ї м'їви так'їїїї не бул'їо. Ми до тог'їо не л'їзли: до н'єба, неб'єсно* (н.п. 41); *н'є бул'їо пон'їат'їїа вишиват'ї ікони* (н.п. 47); *не дозвол'їли Б'їжїїї об'їраз шїт'ї* (н.п. 48); *не вишивали Б'їжого, каз'їли, шо вон'їо недост'їпно, бо ти м'їжеш зр'їбїт'ї не так, то б'їде неправїл'їно* (н.п. 49); *все вишивали, а об'їраз Б'їж'їїї М'їтер'її не м'їна бул'їо чеп'їт'ї, не пол'їжено* (н.п. 51); або пояснювали заборону вишивання через культ небесних свїтил: *не вишивали с'їнце, м'їс'їац'ї, з'їр'її, то с'їват'їе, їггб'г'ї не м'їна колїт'ї* (н.п. 25); спорадично респонденти уточнювали: *на ікон'її над Б'їгом с'їнце вишив'їїут'ї, круг* (н.п. 29); *т'їк'її на рушнїк'їїї сл'їва «Хрїст'їос'ї в'їскр'їс»* (н.п. 55).

Учасниками обряду вишивання споконвіку були й залишаються жінки, наприклад, за словами інформантів, *м'їїа м'їти* (н.п. 31). При цьому поліщуки віддають перевагу особливим способам вишивання: *хрестиком* (н.п. 10, 25, 31, 34, 36); *г'їад'їу* (н.п. 31). Свого часу А. Шевчук відзначала, що на Житомирщині 90-х рр. ХХ ст. домінують рушники, вишиті хрестиком, хоча вишивальниці Полісся знали й інші способи вишивання: клітка, литва, напівхрест, зерновий вивід тощо (Шевчук, 1991: 25). Техніку української вишивки детально описав дослідник Ю. Мельничук: шиття хрестиком дуже давнє, відоме

з дохристиянських ведичних часів, прийшло із Західної Європи, а шиття гладдю – з Азії, при цьому шиття хрестиком настільки прижилося у вишивці, що знищило інші традиційні українські шви, яких було понад 300 способів (див. Пустіва, 2021: 3). Лексеми на позначення способів вишивання становлять ЛСГ **назви способів вишивання**. Об'єктом вишивання у Середньому Поліссі ставали предмети домашнього текстилю: *зав'єск'ї* (н.п. 7); *зав'єск'ї* (н.п. 29); *рушник'ї* (н.п. 7, 16, 26, 29); *рушн'їк'ї* (н.п. 9, 11, 15, 47); *рушникі* (н.п. 35, 45); *повійетка, що накриває ліс' образі* (н.п. 26); *кóхточк'ї* (н.п. 7); *сорочк'ї* (н.п. 9, 11, 16, 41, 43); *рубáшечку* (н.п. 47); *подушк'ї* (н.п. 11); *фарту́х* (н.п. 43); *ман'їшк'ї подóл* (н.п. 54). Ці іменники становлять ЛСГ **назви об'єктів вишивання**. Нашивали не лише, для користування у побутових справах, а й для ворожіння: *але шїли й так'є, щоб потім вихóдит' до зóрок, до м'єс'аца* [з тим вишитим рушником] (н.п. 16).

Описуючи ритуальні дії, пов'язані з процесом вишивання, респонденти використовують дієслова та дієслівні конструкції: *вишивáли* (н.п. 3, 7, 13, 15, 16, 23, 24, 27, 31, 36, 39, 40, 41, 44, 45, 46, 48, 51, 55); *вишивáл'ї* (н.п. 1, 2, 4, 5, 8, 9, 10, 11, 15, 18, 47, 53, 54); *вишивáють* (н.п. 6, 10, 27, 28, 29); *вишивáють'* (н.п. 37, 39, 50); *нашивáли* (н.п. 16); *шїли* (н.п. 16, 45); *трéба вишивáт* (н.п. 10); *мóна булó вишивáт'* (н.п. 49); *не вишивáли* (н.п. 3, 7, 12, 13, 14, 16, 19, 21, 24, 25, 27, 29, 30, 32, 33, 35, 40, 41, 43, 44, 49, 52); *не вишивáл'ї* (н.п. 1, 5, 8, 9, 10, 18); *не вишивáл'їс'а* (н.п. 50); *не полóжено* (н.п. 51); *вишивáт' забóрон'áли* (н.п. 4); *не мóна булó* (н.п. 6, 33); *не розр'ешенó булó вишивáт'* (н.п. 12); *не трéба булó вишивáт'* (н.п. 21); *н'є булó пон'áт'їя вишивáт'* (н.п. 47); дієприкметники: *вишита* (н.п. 27), *вишите* (н.п. 38). Ці лексеми становлять ЛСГ **назви обрядових дій, пов'язаних з вишиванням**.

Описуючи середньополіську вишивку, респонденти зосереджувались і на змінах у символіці сучасної вишивки порівняно з минулим часом: *їак на Пáску ўсе вишивáють' зóре: і зóрочк'ї, і сóнце, а рáн'ше тóк'ї узóр, пон'áт'їя не булó ікóну* (н.п. 37); *тепéр вишивáють' образі, за давн'є не знайу* (н.п. 39).

Висновки та перспективи дослідження. Нове тисячоліття внесло зміни у сприйняття вишивки українцями, зокрема й поліщуками: вона все більше стає для нашого народу символом національної єдності та приналежності до українського народу, водночас перестає трактуватися як оберег людини. Середньополіські вірування про вишивку фіксують збереження рослинної, тваринної та геометричної символіки у вишивці. З усіх способів вишивання збереглося лише два: хрестиком та гладдю. Визначено характерні мотиви середньополіської вишивки: *мотив поклоніння чотирьом стихіям, мотив поклоніння рослинам, мотив поклоніння тваринам, зокрема птахам*.

Аналіз культурних текстів про середньополіську вишивку дозволив нам з ТГЛ «середньополіська вишивка» виокремити лексико-семантичні групи: ЛСГ назви осіб, що займаються вишиванням; ЛСГ назви атрибутивних ознак вишивки; ЛСГ назви символіки орнаментів вишивки; ЛСГ назви способів вишивання; ЛСГ назви об'єктів вишивання; ЛСГ назви обрядових дій, пов'язаних з вишиванням тощо. У межах деяких ЛСГ можемо виокремити дрібніші підгрупи – лексико-семантичні мікрогрупи (ЛСМГ). Серед 6 лексико-семантичних груп, які становлять ТГЛ «середньополіська вишивка», найбільш розгалуженими є три ЛСГ: в межах ЛСГ назви атрибутивних ознак вишивки виокремлюємо дрібніші підгрупи номенів: ЛСМГ *назви кольорів ниток для вишивки*, ЛСМГ *назви якісної характеристики вишиванок*; в ЛСГ назви символіки орнаментів вишивки також є підгрупи: ЛСМГ *назви рослинної символіки вишивки*, ЛСМГ *назви тваринної символіки вишивки*, ЛСМГ *назви геометричної символіки вишивки* тощо. ЛСГ назви обрядових дій, пов'язаних з вишиванням має систему підгруп: ЛСМГ *назви процесу вишивання*, ЛСМГ *назви заборои, пов'язаних з вишиванням*.

Наша розвідка не претендує на вичерпність теми, це лише спроба зробити екскурс в проблему, що знайде вирішення в майбутньому.

Список обстежених населених пунктів:

1. с. Виступовичі Овруцького р-ну **Житомирської області**; 2. с. Гошів Овруцького р-ну; 3. с. Журба (Невгоди) Овруцького р-ну; 4. с. Ігнатіпіль Овруцького р-ну; 5. с. Красилівка Овруцького р-ну; 6. с. Пішаниця Овруцького р-ну; 7. с. Потаповичі Овруцького р-ну; 8. с. Сорочень Овруцького р-ну; 9. с. Тхорин Овруцького р-ну; 10. с. Чабан Овруцького р-ну; 11. с. Черевки Овруцького р-ну; 12. с. Стирти Черняхівського р-ну; 13. с. Пиріжки Малинського р-ну; 14. с. Чоповичі Малинського р-ну; 15. с. Білокоровичі Олевського р-ну; 16. с. Кишин Олевського р-ну; 17. с. Перга Олевського р-ну; 18. с. Радовель Олевського р-ну; 19. с. Устинівка Олевського р-ну; 20. с. Бовсуні Лугинського р-ну; 21. с. Літки Лугинського р-ну; 22. с. Червона Волока Лугинського р-ну; 23. с. Куліші Ємільчинського р-ну; 24. с. Медведове Ємільчинського р-ну; 25. с. Миколаївка Ємільчинського р-ну; 26. с. Рясне Ємільчинського р-ну; 27. с. Середи Ємільчинського р-ну; 28. с. Лозниця Народицького р-ну; 29. с. Рудня Базарська Народицького р-ну; 30. с. Селець Народицького р-ну; 31. с. Христинівка Народицького р-ну; 32. с. Межирічка Радомишльського р-ну; 33. с. Вишевичі Радомишльського р-ну; 34. с. Дубовик Радомишльського р-ну; 35. с. Облітки Радомишльського р-ну; 36. с. Потіївка Радомишльського р-ну; 37. с. Мелені Коростенського р-ну; 38. с. Мойсіївка Коростенського р-ну; 39. с. Рудня Коростенського р-ну; 40. с. Рудня Ушомирська Коростенського р-ну; 41. с. Сарновичі Коростенського р-ну; 42. с. Курчиця Новоград-Волинського р-ну; 43. с. Рижани Володарськ-Волинського р-ну (зараз Хорошівського р-ну); 44. с. Кухарі Іванківського р-ну **Київської області**; 45. с. Мар'янівка Поліського р-ну; 46. с. Дитяткі Чорнобильського р-ну; 47. с. Машеве Чорнобильського р-ну (зараз переселене в с. Лукаші Барашівського р-ну); 48. с. Берестя Дубровицького району **Рівненської області**; 49. с. Яполоть Костопільського району; 50. с. Липки Гошанського району; 51. с. Чудель Сарненського району; 52. с. Яцковичі Березнівського району; 53. с. Борове Рокитнянського району; 54. с. Глинне Рокитнянського району; 55. с. Дроздинь Рокитнянського району.

Література:

- Андрусів С., Багаліка Ю., Богачевська-Хомяк М. та ін. Побут і дозвілля українки в традиційній етнокультурі. *Українки в історії* / за ред. Борисенко В. Київ : Либідь, 2004. С. 19–26.
- Булгакова Л. П. Етнокультурна характеристика народної вишивки Поділля (кінець XIX– 30-ті роки XX ст.): автореферат дисертації на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.05 – етнологія. НАН України, Інститут українознавства ім. Крип'якевича, інститут народознавства. Львів, 2000. 20 с.
- Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ : Перун, 2009. 1736 с.
- Вовк Х. Жіноча одежа / *Студії з української етнографії та антропології*. Київ : Мистецтво, 1995. С. 127–149.
- Воропай О. Звичаї нашого народу: етнографічний нарис. Київ : Оберіг. Т. II, 1993. 448 с.
- Дерев'яно Ю. П., Пазиніч С. М., Пономарьов О. С. Загадкові чари українських рушників / Естетичні ідеали культурної спадщини народу: монографія. Харків : Раритети України, 2012. С. 214–221.
- Жайворонок В. Українська етнолінгвістика. Нариси : навчальний посібник. Відп. ред. Г. П. Півторак. Київ : Довіра, 2007. 262с.

8. Іванова С. М. Народні символи у вишивці. 2019. С. 1–7. URL: <https://vseosvita.ua/user/id14933>
9. Кардаш Н.В. Використання семантики української вишивки у декоруванні сучасного одягу. *Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*. Серія: Педагогічні та історичні науки. 2014. Вип. 122. С. 54–64.
10. Ковалевський О. В. Українська вишивка. Рушники. *Українські традиції*. Харків : ФОЛІО, 2004. С. 404–407.
11. Мельничук Ю. О. Семантика українських вишитих рушників. *Народне мистецтво*. 2004. №3–4. С. 5–10.
12. Пустіва В. Не просто прикраса, а закодована мова... Інтерв'ю регіональної редакції Depo. Вінниця з Юрієм Мельничуком. 20 травня 2021 рік. URL: <http://vn.depo.ua/ukr/vn/ne-prosto-prikrasa-a-zakodovana-mova-intervyu-z-doslidnikom-ukrainskoi-vishivki-202105201323032>
13. Сабол Д. М. Психологічний феномен української народної вишивки. *Психологічні науки: проблеми і здобутки*. 2013. Вип. 4. С. 172–185. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pnpz_2013_4_16.
14. Шевчук А. Особливості вишивки на Житомирщині. *Народна творчість та етнографія*. Київ, 1991. № 5. С. 24–27.
15. Шкода М. Н. Традиції і свята українського народу. Донецьк: ТОВ ВКФ БАО, 2007. С. 171–182.
16. Щербина Е. Б. Українська народна вишивка і її терміносистема. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство*. Архитектура. Харків, 2010. № 1. С. 79–80.

References:

1. Andrusiv S., Bahalika Yu., Bohachevs'ka-Khomyak M. ta in. (2004). Pobut i dozvillya ukrayinky v tradytsiyniy etnokul'turi [Life and leisure of Ukrainian women in traditional ethnoculture]. *Ukrayinky v istoriyi [Ukrainian women in History]*, 19–26 [in Ukrainian].
2. Bulhakova L. P. (2000). Etnokul'turna kharakterystyka narodnoyi vyshyvky Podillya (kinets XIX – 30-ti roky XX st.) [Ethnocultural characteristics of folk embroidery of the Podillya (late XIX-30s of the XX century): avtoreferat dysertatsii na zdobuttia nauk. stupenia kand. ist. nauk: spets. 07.00.05 – etnolohiia. NAN Ukrainy, Instytut ukrainoznavstva im. Kryp'yakevycha, instytut narodoznavstva. L'viv, p. 20 [in Ukrainian].
3. Busel V. T. (2009). Velykyi tлумачnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. Kyiv, p. 1736 [in Ukrainian].
4. Vovk Kh. (1995). Zhinocha odezha [Women's clothing]. *Studiyi z ukrayins'koyi etnohrafii ta antropolohii [Studies in Ukrainian ethnography and anthropology]*. Kyiv, 127–149 [in Ukrainian].
5. Voropai O. (1993). Zvychai nashoho narodu: etnohrafichni narys [Customs of our people: ethnographic essay]. Kyiv, p. 448 [in Ukrainian].
6. Derev'yanko Yu. P., Paznych S. M., Ponomar'ov O. S. (2012). Zahadkovi chary ukrayins'kykh rushnykiv [Mysterious charms of Ukrainian towels]. *Estetychni idealy kul'turnoyi spadshchyny narodu: monohrafiya. [Aesthetic ideals of cultural heritage of the people]*, Kharkiv: Raryety Ukrayiny, 214–221 [in Ukrainian].
7. Zhayvoronok V. (2007). Ukrayins'ka etnolinhvistyka [Ukrainian ethnolinguistics]. *Narysy: navch. posib.* Kyiv: p. 262 [in Ukrainian].
8. Ivanova S. M. (2019) Narodni symvoly u vyshyvtsi [Folk symbols in embroidery], 1–7. URL: <https://vseosvita.ua/user/id14933> [in Ukrainian].
9. Kardash N.V. (2014). Vykorystannya semantyky ukrayins'koyi vyshyvky u dekoruvanni suchasnoho odyahu [The use of semantics of Ukrainian embroidery in the decoration of modern clothing]. *Naukovi zapysky Natsional'noho pedahohichnoho universytetu im. M. P. Drahomanova. Ser. : Pedahohichni ta istorychni nauky.* 122, 54–64 [in Ukrainian].
10. Kovalevs'kyi O.V. (2004). Ukrayins'ka vyshyvka. Rushnyky [Ukrainian embroidery. Towels]. *Ukrayins'ki tradytsiyi [Ukrainian traditions]*. Kharkiv: FOLIO, 404–407 [in Ukrainian].
11. Mel'nychuk Yu. O. (2004). Semantika ukrayins'kykh vyshytykh rushnykiv [Semantics of Ukrainian embroidered towels]. *Narodne mystetstvo [Folk Art]*. №3–4, 5–10 [in Ukrainian].
12. Pustiva V. (2021) Ne prosto prykrasa, a zakodovana mova... Interv'yu regional'noyi redaktsiyi Depo [Not just a decoration, but a coded language... Interview of the regional edition of Depo]. URL: <http://vn.depo.ua/ukr/vn/ne-prosto-prikrasa-a-zakodovana-mova-intervyu-z-doslidnikom-ukrainskoi-vishiv-202105201323032> [in Ukrainian].
13. Sabol D. M. (2013). Psykholohichnyy fenomen ukrayins'koyi narodnoyi vyshyvky [Psychological phenomenon of Ukrainian folk embroidery]. *Psykholohichni nauky: problemy i zdobutky [Psychological sciences: problems and achievements]*. Vyp. 4, pp. 172–185. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pnpz_2013_4_16 [in Ukrainian].
14. Shevchuk A. (1991). Osoblyvosti vyshyvky na Zhytomyrshchyni [Features of embroidery in Zhytomyr region]. *Narodna tvorchist' ta etnohrafiya [Folk art and ethnography]*, № 5, 24–27 [in Ukrainian].
15. Shkoda M. N. (2007). Tradytsiyi i svyata ukrayins'koho narodu [Traditions and holidays of the Ukrainian people]. Donetsk: TOV VKF BAO, 171–182 [in Ukrainian].
16. Shcherbyna E. B. (2010). Ukrayins'ka narodna vyshyvka i yiyi terminosystemy [Ukrainian folk embroidery and its terminological systems]. *Visnyk Kharkivs'koyi derzhavnoyi akademiyi dyzaynu i mystetstv. Mystetstvoznavstvo. Arkhytektura [Bulletin of the Kharkiv State Academy of Design and Arts. Art history. Architecture]*, № 1, 79–80 [in Ukrainian].